

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARI

Imomov Otabek Sodiqovich

O'zbekiston Respublikasi Prezident huzuridagi
Tadbirkorlik subyektlarining huquqlari va
qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo'yicha
vakil devoni yetakchi inspektori

oimomov_ne@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16809979>

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida mustaqillikka erishgandan so'ng kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Ayniqsa, so'nggi yillardagi rivojlanish dinamikasi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, tadbirkorlik, YAIM, investitsiyalar, qonunchilik bazasi, kichik biznesni rag'batlantirish, kichik sanoat zonalar.

Kirish.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so'ng iqtisodiyotda tub o'zgarishlar yuz berdi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni – mamlakatda yangi iqtisodiy tizimni shakllantirish, xususan, xususiy mulk, tadbirkorlik va erkin raqobat muhitini rivojlantirishni taqozo etar edi. Sovet davrida hukmron bo'lgan markazlashgan reja iqtisodiyoti sharoitida tadbirkorlik faoliyati mavjud emas edi. Shu bois, mustaqillik yillarida bu sohani huquqiy, iqtisodiy va institutsional jihatdan shakllantirish O'zbekiston oldidagi muhim vazifalardan biriga aylandi.

Dastlabki yillarda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va uni qonuniy asosda rivojlantirish maqsadida bir qator muhim hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, 1994-yil 21-yanvarda Prezident farmoni asosida xususiy mulkni himoya qilish, iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish va tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar belgilandi. Keyinchalik, "Kichik va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish va rag'batlantirish to'g'risida" (1995), "Tovar ishlab chiqaruvchilar va tadbirkorlar palatalari to'g'risida" (1997), hamda "Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini davlat nazorati to'g'risida" (1998) qonunlari bu yo'nalishdagi asosiy huquqiy negizni mustahkamlab berdi.

Mazkur islohotlar natijasida kichik biznes subyektlari uchun eksportga yo'naltirilgan mahsulot ishlab chiqaruvchilar, xalq iste'moli tovarlari ishlab chiqaruvchilar va mahalliy xomashyo asosida faoliyat yurituvchi korxonalar uchun soliq va bojxona imtiyozlari joriy qilindi. Bu esa, o'z navbatida, tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish va hududlar iqtisodiyotini jonlantirishga xizmat qildi.

So'nggi yillarda kichik va o'rta biznes O'zbekiston iqtisodiyotining eng muhim tarmoqlaridan biriga aylandi. 2012-yilda qabul qilingan "Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida"gi qonun orqali tadbirkorlikning yangi shakli – oilaviy biznesni yuritish uchun qulay shart-sharoitlar yaratildi. Bu qonun biznesni ro'yxatdan o'tkazish, yopish, buxgalteriya hisobi va soliq hisoboti tizimlarini soddalashtirdi, infratuzilmaviy ulanishlarni yengillashtirdi. Bu esa nafaqat iqtisodiyotda, balki jamiyatda ham ijtimoiy faollikni kuchaytirishga olib keldi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, kichik biznesning yalpi ichki mahsulotdagi (YAIM) ulushi 2010-yilda 31 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2015-yilda bu ko'rsatkich 52,5 foizga, 2016-yilda esa 56 foizga yetgan. 2017-yilda bu ko'rsatkich 53,3 foizni tashkil etgan bo'lib, bu borada O'zbekiston rivojlangan davlatlar – Yaponiya (55%), Germaniya (54%), AQSh (52%) darajasiga

yaqinlashgan. Biroq 2018-yilda kichik biznesning YAIMdagi ulushi 50,2 foizga tushib ketgan. Bu esa, o'z navbatida, yirik korxonalarining iqtisodiy faoliyatdagi ulushi ortgani bilan izohlanadi.

Kichik biznes subyektlari soni ham yildan-yilga ortmoqda. 2001-yilda ularning soni 99,4 mingta bo'lgan bo'lsa, 2018-yilning birinchi choragida bu ko'rsatkich 238,5 mingtagacha oshdi. Ularning 8,2 foizini kichik korxonalar, 91,8 foizini esa mikrofirma tashkil etadi. Tarmoq kesimida esa kichik biznesning asosiy qismi savdo va umumiy ovqatlanish (34,1%), sanoat (20,9%), qurilish (11%) va qishloq xo'jaligi (9,1%) sohalarida faoliyat olib boradi.

Hududiy kesimda eng yuqori sanoat ishlab chiqarish hajmi Toshkent shahri (71,3%), Namangan (68,4%), Jizzax (61,3%) va Samarqand (55,5%) viloyatlarida kichik biznes hissasiga to'g'ri kelmoqda. Shu bilan birga, ba'zi viloyatlarda, jumladan, Qoraqalpog'iston Respublikasi (18%), Navoiy (18,8%) va Qashqadaryo (23,1%) viloyatlarida bu ko'rsatkich ancha past.

O'zbekiston kichik biznes uchun salohiyatga ega bo'lgan ko'plab sohalarga ega. Jumladan, qurilish materiallari, mashinasozlik uchun ehtiyot qismlar va asbob-uskunalar, elektr jihozlari, kimyo va farmatsevtika mahsulotlari, hamda turli xil iste'mol mollari ishlab chiqarish sohasi alohida e'tiborga loyiq. Yurtimizda kichik sanoat zonalarining tashkil etilishi, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, davlat-xususiy sheriklik asosida loyihalarni amalga oshirish va innovatsion ishlanmalarni joriy etish orqali ushbu salohiyatdan samarali foydalanilmoqda.

Xususan, 2018-yil 22-sentabrda qabul qilingan Prezident farmoni asosida kichik biznes subyektlariga soliq va bojxona imtiyozlari, kredit, investitsiya va infratuzilmaviy ko'maklar ko'rsatilib, ularning hududiy va tarmoq xususiyatlaridan kelib chiqib, maxsus dasturlar ishlab chiqilmoqda. Ushbu chora-tadbirlar kichik biznes vakillarini nafaqat ichki bozorga, balki xalqaro savdoga ham faol jalb etish imkonini bermoqda.

Xalqaro tajriba ham shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda kichik biznes iqtisodiyotning ustun tayanchiga aylangan. Masalan, AQShda kichik va o'rta biznes YAIMning yarmiga yaqinini ta'minlab, mehnatga layoqatli aholining 50 foizini ish bilan ta'minlaydi. Buyuk Britaniyada esa kichik biznes umumiy xususiy sektor aylanmasining 44 foizini tashkil etadi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik hali rivojlanish bosqichida bo'lsa-da, davlat tomonidan yaratilayotgan qulay huquqiy va iqtisodiy sharoitlar, imtiyozlar, investitsiyaviy muhit va infratuzilmaviy imkoniyatlar ushbu sektorning iqtisodiyotdagi ulushini oshirishga, yangi ish o'rinlarini yaratishga va eksport salohiyatini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Yaqin kelajakda kichik biznes O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror va asosiy tayanchlaridan biriga aylanishi kutilmoqda.

References:

Используемая литература: Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Qonuni "Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida".
2. Usmonova N.Yu., Irg'ashev A.V. "O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi", 2016-yil 4-iyul.
3. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi rasmiy veb-sayti — "O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik holati va rivojlanishi bo'yicha ma'lumotlar" (<https://mineconomy.uz/ru/node/2089>).

4. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi – “Kichik biznes subyektlarining faoliyati bo'yicha 2018-yil statistik to'plam” (<https://stat.uz/uploads/docs/mbsen18ru.pdf>).
5. Nagaeva A.A. “Rossiya va xorijiy davlatlarda kichik va o'rta biznesning taqqoslamali tahlili” / A.A. Nagaeva. // Iqtisodiyot va biznes: nazariya va amaliyot. – 2018-yil, №4. – B. 173–177.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni “Raqobatbardosh kompaniyalarni shakllantirish maqsadida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini kengaytirishni yanada rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”, 2018-yil 22-sentabr.

